

Sygn. akt I UK 108/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSA Magdalena Kostro - Wesółowska

w sprawie z odwołania F.N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Z.

o prawo do emerytury górniczej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 października 2013 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 3 października 2012 r., sygn. akt [...]

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 3 października 2012 r. oddalił apelację pozwanego organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 27 września

2011 r., który zmienił decyzję pozwanego z 16 czerwca 2011 r. i przyznał wnioskodawcy F.N. prawo do emerytury górniczej od 18 czerwca 2011 r. Wnioskodawca, urodzony 3 czerwca 1951 r., złożył w maju 2011 r. wniosek o emeryturę górniczą. Ma 16 lat, 6 miesięcy i 20 dni pracy górniczej (od 5 listopada 1973 r. do 15 kwietnia 1987 r., od 21 kwietnia 1987 r. do 14 czerwca 1989 r., od 16 października 1989 r. do 29 września 1990 r.). Do stażu tego doliczono 6 lat, 4 miesiące i 1 dzień z tytułu pracy w wymiarze półtorakrotnym oraz 1 rok, 11 miesięcy i 18 dni służby wojskowej jako okresu zaliczalnego do pracy górniczej; łącznie staż pracy górniczej wyniósł 24 lata, 10 miesięcy i 11 dni. Pozwany do okresu pracy górniczej nie zaliczył: 1) dojazdu na budowę eksportową od 16 do 20 kwietnia 1987 r.; 2) powrotu do kraju od 15 do 17 czerwca 1989 r.; 3) urlopu dewizowego od 4 lipca do 4 września 1989 r.; 4) wolnego za godziny nadliczbowe od 5 września do 13 października 1989 r.; 5) obowiązkowych badań lekarskich od 18 czerwca do 18 lipca 1989 r. Sąd Okręgowy stwierdził, że pozwany niezasadnie odmówił zaliczenia do stażu emerytalnego okresów pracy na budowie eksportowej od 4 lipca do 4 września 1989 r. oraz od 5 września do 13 października 1989 r. Powołał się na przepisy § 4 ust. 3 i § 10 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicą oraz na wyrok Sądu Najwyższego z 3 marca 1999 r., II UKN 505/98. Wnioskodawca nie otrzymał ekwiwalentu za urlop w związku z pracą na budowie eksportowej, ale wykorzystał go w naturze, był to więc normalny urlop wypoczynkowy. Wątpliwe było niezaliczenie okresu obowiązkowych badań lekarskich, skoro przeprowadzenie tych badań stanowiło warunek dopuszczenia do pracy. Wnioskodawca posiada zatem ponad 25-letni staż pracy górniczej i nabył prawo do emerytury górniczej na podstawie art. 48 ust. 1 w związku z art. 34 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako „ustawa emerytalna”). Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji pozwanego podkreślił, że wnioskodawca pracował na budowie eksportowej w charakterze górnika pod ziemią w Indiach od 16 kwietnia 1987 r. do 14 czerwca 1989 r., przy czym z urlopu bezpłatnego udzielonego mu przez pracodawcę korzystał do 13 października 1989 r. Na budowie eksportowej wykonywał pracę górniczą w rozumieniu art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej.

Spór dotyczył tego, czy i jakie okresy po powrocie ubezpieczonego z budowy zagranicznej do podjęcia pracy w macierzystym zakładzie pracy można zaliczyć do stażu pracy górniczej. Macierzystym zakładem pracy ubezpieczonego było Przedsiębiorstwo Budowy Szybów w B. a jednostką kierującą Gwarectwo Budownictwa Górniczego „K.”. Urlop bezpłatny w macierzystym zakładzie pracy na czas pracy za granicą (§ 4 rozporządzenia z 27 grudnia 1974 r.) zasadniczo różni się od urlopu bezpłatnego z art. 174 k.p. Po powrocie z kontraktu w terminie do macierzystego pracodawcy pracownik zachowuje wszystkie uprawnienia pracownicze. Urlop bezpłatny udzielony pracownikowi na zasadach określonych w rozporządzeniu z 27 grudnia 1974 r. został przedłużony między innymi o okres wykorzystywania urlopu wypoczynkowego przysługującego na podstawie § 15 tego rozporządzenia (od 5 lipca do 4 września 1989 r.) oraz o dni wolne z tytułu różnicy w czasie pracy górniczej wykonywanej za granicą zgodnie z § 10 rozporządzenia (od 5 września do 13 października 1989 r.). Urlop wypoczynkowy (dewizowy) był za okres pracy górniczej. Zaliczeniu podlegał czas wolny z tytułu różnicy w czasie pracy górniczej wykonywanej za granicą, za który nie udzielono urlopu za granicą. W tej kwestii aktualny jest wyrok Sądu Najwyższego z 3 marca 1999 r., II UKN 505/98. Za okresy te ubezpieczony zachował prawo do wynagrodzenia walutowego należnego od jednostki kierującej, która była zobowiązana do zapłaty składek na zasadach wynikających z ówczesnie obowiązujących przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 1987 r. (Dz.U. Nr 37, poz. 211). Te dwa okresy łącznie z okresami niespornymi dają co najmniej 25 lat pracy górniczej, a w konsekwencji ubezpieczony uzyskał prawo do emerytury górniczej w oparciu o przepisy art. 49 w związku z art. 34 ustawy emerytalnej.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie art. 34 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 49 oraz art. 50c ust. 1 pkt 1 i art. 6 ustawy emerytalnej przez niesłuszne przyjęcie, że do okresu pracy górniczej należy doliczyć okres przedłużonego okresu (*urlopu*) bezpłatnego udzielonego ubezpieczonemu, bezpośrednio po powrocie z kontraktu realizowanego w ramach budownictwa z powodu różnic w czasie pracy, jak również okresu urlopu dewizowego i badań lekarskich – w sytuacji gdy za te okresy nie opłacono składek na ubezpieczenie

społeczne – co spowodowało uznanie, że ubezpieczony ma wystarczający staż pracy dla uzyskania emerytury górniczej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut skargi uzasadnia uchylenie zaskarżonego wyroku. Został bowiem oparty na nieprawidłowej wykładni prawa, gdyż wydłużenie urlopu bezpłatnego u macierzystego pracodawcy po powrocie z pracy za granicą o wymiar nieudzielonego czasu wolnego i o liczbę dni urlopu wypoczynkowego, nie wykorzystanych przed zakończeniem pracy za granicą, nie stanowiły pracy górniczej ani pracy równorzędnej z pracą górniczą.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu rozstrzygnięcia odwołał się do wyroku Sądu Najwyższego z 3 marca 1999 r., II UKN 505/98 (OSNP 2000 nr 9, poz. 365), w którym stwierdzono, że przedłużenie urlopu bezpłatnego udzielonego z tytułu różnicy w czasie pracy górniczej wykonywanej za granicą podlega zaliczeniu do okresu pracy górniczej. Jednak odmiennie rozstrzygnął skład powiększony Sądu Najwyższego w uchwale z 22 maja 2013 r., III UZP 1/13, stwierdzając, że okres urlopu bezpłatnego udzielonego pracownikowi w macierzystym zakładzie pracy w wymiarze równym liczbie nieudzielonych w czasie zatrudnienia za granicą dni wolnych od pracy, przewidziany w § 9 ust. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicę w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem (jednolity tekst: Dz.U. z 1986 r. Nr 19, poz. 101 ze zm., od dnia 10 lipca 1990 r. § 10 ust. 4 tego rozporządzenia, jednolity tekst: Dz.U. z 1990 r. Nr 44, poz. 259 ze zm.), nie stanowi okresu składkowego przewidzianego w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W ocenie składu rozpoznającego skargę kasacyjną należy podzielić wykładnię przyjętą w tej uchwale. Argumentację podaną w uzasadnieniu uchwały można zasadnie odnieść również do „czasu wolnego za godziny nadliczbowe”, choć tu wątpliwe jest czy w sprawie chodziło o taki czas wolny, a tylko o czas wolny wynikający z różnicy czasu pracy między normą tygodniową w kraju i na kontrakcie - 42 i 46 godzin (§ 9 i § 10 rozporządzenia Rady

Ministrów z 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem – w brzmieniu aktualnym dla ustania zatrudnienia ubezpieczonego za granicą - jednolity tekst: Dz.U. 1986 r. Nr 19, poz. 101 ze zm.). W obu sytuacjach czas wolny mógł być wykorzystany tylko w czasie zatrudnienia przez jednostkę kierującą. Po ustaniu zatrudnienia za nadgodziny przysługiwało wynagrodzenie (§ 10), a za czas wolny ekwiwalent pieniężny (§ 9). Z ustaleń w sprawie, opartych zasadniczo na zaświadczeniu pracy z 22 lipca 2007 r., wydanym przez macierzystego pracodawcę Przedsiębiorstwo Budowy Szybów (k. 83 akt rentowych) wynika, że zakończenie pracy za granicą, czyli zatrudnienia przez jednostkę kierującą nastąpiło 14 czerwca 1989 r. W takiej sytuacji z przepisów powszechnych (prócz wskazanego rozporządzenia z 27 grudnia 1974 r., także uchwała Rady Ministrów z 3 września 1984 r. w sprawie zasad podejmowania pracy przez obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych MP 1984 r. Nr 23, poz. 157 ze zm.) wynikało, że pracownik za ponadnormatywny czas pracy mógł otrzymać tylko wynagrodzenie za nadgodziny i ekwiwalent pieniężny za czas wolny. Po zakończeniu zatrudnienia na kontrakcie nie było natomiast „czasu wolnego za godziny nadliczbowe”. Po zakończeniu zatrudnienia przez jednostkę kierującą pracownik w określonym czasie powracał do macierzystego pracodawcy, u którego miał urlop bezpłatny na czas zatrudnienia za granicą. Tylko w wyjątkowych sytuacjach, a więc niewykorzystania czasu wolnego i urlopu wypoczynkowego przed zakończeniem zatrudnienia przez jednostkę kierującą, urlop bezpłatny ulegał przedłużeniu odpowiednio do wymiaru nieudzielonego czasu wolnego od pracy (§ 9 ust. 4 rozporządzenia) i liczby nieudzielonego urlopu wypoczynkowego (§ 14 ust. 6 zdanie drugie i § 15 rozporządzenia). Był to jednak tylko urlop bezpłatny u macierzystego pracodawcy, gdyż po zakończeniu zatrudnienia przez jednostkę kierującą pracownik nie wykorzystywał czasu wolnego za dłuższy czas pracy za granicą i nie był na urlopie wypoczynkowym niewykorzystanym w czasie zatrudnienia przez jednostkę kierującą. Nie był to więc okres składkowy ani nieskładkowy i jak stwierdzono w uchwale z 22 maja 2013 r., III UZP 1/13, był to okres obojętny dla ubezpieczenia społecznego. Nie był to okres wykonywania pracy (górnictwej), a tylko okres przedłużonego urlopu bezpłatnego.

Nie było to okres usprawiedliwionego niewykonywania pracy, gdyż w zakresie ponadnormatywnego czasu pracy pracownik podlegał rozliczeniu po zakończeniu pracy za granicą przez zapłatę wynagrodzenia za nadgodziny lub ekwiwalentu za niewykorzystany czas wolny (46 a 42 godziny). Co najmniej pośrednio wynika to z treści wskazanego zaświadczenia pracy z 22 lipca 2007 r., w którym podano, że składki ubezpieczeniowe „były odprowadzane za okres: rozpoczęcie pracy na kontrakcie – zakończenie pracy na kontrakcie”. Innymi słowy to co obciążało jednostkę kierującą nie obciążało macierzystego pracodawcy. Okres urlopu bezpłatnego po zakończeniu pracy za granicą nie jest okresem zatrudnienia pracownika przez jednostkę kierującą, nie jest też okresem zatrudnienia przez macierzystego pracodawcę.

Taka sama ocena odnosi się do okresu ujętego jako „urlop dewizowy”. Konsekwentnie, skoro zakończenie zatrudnienia na kontrakcie nastąpiło 14 czerwca 1989 r., to później, czyli od 4 lipca do 4 września 1989 r. pracownik nie mógł korzystać już z urlopu wypoczynkowego, bo ten można uzyskać tylko w okresie zatrudnienia przez jednostkę kierującą. Regulacja tej kwestii na gruncie rozporządzenia z 27 grudnia 1974 r. jest jednoznaczna. Nie stanowi urlopu wypoczynkowego okres, za który pracownik otrzymuje ekwiwalent pieniężny. Nie jest zatem tak jak przedstawiono w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, tj. że urlop bezpłatny został przedłużony „o okres wykorzystywania urlopu wypoczynkowego”, gdyż już wyżej zauważano, iż zgodnie z § 14 ust. 6 zdanie drugie i ust. 7 rozporządzenia *„W razie niewykorzystania tego urlopu w całości lub w części przed zakończeniem pracy za granicą jednostka kierująca była obowiązana wypłacić pracownikowi ekwiwalent pieniężny. Urlop bezpłatny w macierzystym zakładzie pracy ulegał przedłużeniu o liczbę dni urlopu, za które pracownikowi przysługuje ekwiwalent pieniężny”*. Czyli granicą czasową wykorzystania urlopu w naturze jest zakończenie pracy za granicą. Innymi słowy w czasie urlopu bezpłatnego w macierzystym zakładzie pracy pracownik nie ma już urlopu wypoczynkowego w naturze, jeżeli nie wykorzystał go przed zakończeniem pracy za granicą. Nie otrzymuje wynagrodzenia urlopowego lecz ekwiwalent pieniężny. W sprawie używa się pojęcia „urlop dewizowy”, zapewne powtarzając takie sformułowanie z zaświadczenia pracy z 22 lipca 2007 r., gdyż nie występuje ono w regulacjach

prawa pozytywnego dotyczących zatrudnienia pracowników skierowanych do pracy za granicę w celu realizacji budownictwa eksportowego (rozporządzenie z 27 grudnia 1974 r. i wskazana uchwała z 3 września 1984 r.). Według tych regulacji urlop wypoczynkowy w naturze, z prawem do wynagrodzenia urlopowego, czyli traktowany jako okres składkowy, pracownik mógł wykorzystać tylko w czasie zatrudnienia. Po zakończeniu pracy za granicą i powrocie do kraju pracownik mógł otrzymać jedynie ekwiwalent pieniężny obliczony jak ekwiwalent za urlop wypoczynkowy. Nie był to więc czas urlopu wypoczynkowego, a tylko czas urlopu bezpłatnego, gdyż w takiej sytuacji urlop bezpłatny w macierzystym zakładzie pracy ulegał przedłużeniu. Reasumując, błędne jest rozstrzygnięcie, przyjmujące jak się wydaje za punkt odniesienia zwykłą sytuację zaliczania w zatrudnieniu pracowniczym do pracy górniczej okresu urlopu wypoczynkowego, gdyż na podstawie wskazanej regulacji ubezpieczony po zakończeniu pracy za granicą nie mógł wykorzystywać „urlopu dewizowego” jako urlopu wypoczynkowego w naturze. W orzecznictwie powiedziano już, że urlopu bezpłatnego, udzielonego w związku ze skierowaniem do pracy za granicą, nie wlicza się do okresu pracy w warunkach szczególnych wykonywanej u macierzystego pracodawcy, uprawniającego do emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej (wyrok Sądu Najwyższego z 18 listopada 2011 r., I UK 127/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 268; por. także wyroki z 9 września 2011 r., III UK 13/11, LEX nr 1108554 oraz z 18 maja 2012 r., III UK 99/11, OSNP 2013 nr 11, poz. 133). Rozważania dotyczące urlopu odnoszą się również do ewentualnego przekroczenia norm czasu pracy, gdyż rozliczenie w tym zakresie, według wskazanych regulacji nie polegało na kompensowaniu ponadnormatywnego czasu pracy na kontrakcie czasem wolnym po zakończeniu zatrudnienia przez jednostkę kierującą.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁵ k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

/tp/